

A marista testvérek embermentő tevékenysége

A Champagnat¹ magyar-francia iskola a marista testvérek² fenntartásában 1928-1950 között működött Budapesten.³ Igazgatója Prucser Lajos⁴, tagjai Albert Pflieger,⁵ Hegedűs Nándor,⁶ Pingiczter László, Bernard Clerc, Jean-Baptiste Bonetbeltz, Ficher Viktor, Angyal Ferenc voltak. 1942-1946 között fő tevékenységük a Wehrmachtba erőszakkal besorozott és onnan elszökött elzászi franciák, zsidó gyermekek és nagyszüleik, illetve munkatáborokból elszökött felnőttek bújtatása volt. Az iskola igazgatója bátorította rendtársai ilyen jellegű tevékenységét, és igyekezett biztosítani a szervezet zökkenőmentes működését. Albert Pflieger két kiadványából⁷ szerezhettünk információkat a szerzetesek tevékenységéről.

Ficher és Angyal rendtársuk a kispesti Szent Lajos árvaház⁸ 1944-es bezárása után került a Hőgyes utcai iskolába, mindketten résztvettek a mentésben, feladatuk a gyerekek felügyelete volt, éjjel - nappal foglalkoztak velük. Előzetesen az árvaházba is befogadtak zsidókat, de egy zsidó nő véletlenül leleplezte az ott bújókát.

Angyal Ferenc 1944. május 10-től e hónap végéig Mátraverebélyen tartózkodott a zsidó gyerekekkel, mivel a bombázások miatt nem tartották Budapestet biztonságosnak. Itt is fontos szerepet játszott a gyerekek védelmében. Egyik védencük, Csákiné vidéki házában töltöttek el néhány hetet, három testvér: Angyal, Pingiczter és Hegedűs felügyeletével. Május végén a csoportot csendőrök látogatták meg, bár bántódásuk nem esett, a csendőrök a gyerekekkel nem is törődtek, mégis jobbnak tartották, ha visszatérnek Budapestre. Így kis csoportokban visszaszivárogtak az iskolába.

Bonetbeltz és Hegedűs testvérek feladata a Szent Szív internátussal⁹ való kapcsolattartás volt, élelmiszert, elsősorban kenyeret és konzerveket hoztak az iskolából, továbbá rejtekhelyeket építettek az iskola udvarán a munkatáborokból elszökött felnőttek számára.

---

¹ Marcellin-Joseph-Benoît /1789-1840/ pap, rendalapító. 1816-ban szentelték pappá, 1817-ben a maristák oldalágaként megalapította a Marista Iskolatestvérek kongregációját. Kiváló pedagógus volt. 1955-ben avatták boldoggá. /Katolikus Lexikon 213. o./

² 1817-ben Marcellin Champagnat alapította meg a Szűz Mária Kistestvérei elnevezésű római katolikus vallási közösséget, azzal a céllal, hogy keresztény nevelést nyújtson a francia ifjúságnak. A közösség tanítókat küld a világ minden részében működő iskolákba; alap-, közép- és felsőfokú iskolái közt vannak tudományos, mezőgazdasági, műszaki és gyakorlati képzést nyújtó intézmények. Eddig több mint 100 iskolát nyitottak 23 missziós területen. /Britannica Hungarica XII. k., Magyar Világ Kiadó, Bp. 1998. 348. o./

³ A Hőgyes Endre u. 5. sz. alatt 1930-1950. között működött a szerzetesrend alapítójáról elnevezett iskola. Macskásy Pál szíves közlése nyomán kiderült, hogy az iskola nem egyházi, hanem magániskolaként létezett és az ingatlant 1950-ben eladták. Így feltételezzük, hogy az iskola megszűnése nem az 1948. évi XXXIII. törv. /a nem állami iskolák fenntartásának az állam által való átvétele, az azokkal összefüggő vagyontárgyak állami tulajdonbavétele és személyzetének állami szolgálatba való átvétele, illetve a 6500/1948. korm. számú, a nem állami kiseddóvódák, iskolák és a velük összefüggő tanulóotthonok épületének és felszerelésének zár alá vételéről intézkedő rendelet nyomán következett be. /1948. év hatályos jogszabályai Bp. 1949. Grill Károly Könyvkiadóváll. 73-74. o. és Magyar Közlöny, rendeletek tára 131. szám 1948. jún. 12./

⁴ Elhunyt 1975-ben.

⁵ Albert Pflieger a Neuhauser-hálózat ellenállója volt.

⁶ A magyar szerzeteseket külföldön képezték ki.

⁷ Albert Pflieger: Zsidók a Champagnat-iskolában 1944-1946 Magyarország /füzet, Varennes-Sur-Allier, évszám nélkül/, és Egy magyarországi túlélő visszaemlékezése /Moulins, 1970/. Mindkét kiadvány francia nyelvű.

⁸ Feltehetően az 1924-ben a Szent Alajos Társaság által alapított árvaházról van szó, amely a Kisfaludy utcában működött. /Budapest Lexikon, Akadémiai Kiadó, Bp. 1993. I. kötet. 685. o./

⁹ Sacré Coeur Leánynevelő Intézet, a Szent Szív Társaság apácarend iskolája volt, az István út 75. /ma XIV. Ajtósi Dürer sor 21./ sz. alatt az 1870-es években épült fel a rend zárdája és iskolája. Az iskolák államosítása után 1949-től az épületkomplexumban az MDP, majd 1958-tól az MSZMP Politikai Főiskolája működött. 1989-ben az ELTE Bölcsészettudományi Karának több tanszéke vette át az épületet. /Budapest Lexikon II. k. 382. o./

Bonetbeltz a mentésen túl az ellenállókkal is kapcsolatot tartott, Jugoszláviába utazott, hogy Tito hadseregével felvegye a kapcsolatot, Magyarországra való visszatérése után rendtársaival együtt letartóztatták, a Gestapó a legveszélyesebbnek őt ítélte. Kiszabadulása után kalandos körülmények között visszatért Franciaországba, jelenleg a Brive-ben található Saint Joseph iskola igazgatója.

Hegedűs Sándor fodrászként és alkalmi suszterként tevékenykedett az iskolában, ő volt az fő élelmiszer-beszerező, bejárt a budapesti gettóba¹⁰ élelmiszerért, ruhaneműért, vagy bármi másért, amit a náluk tartózkodók kértek tőle. Leleményes módon szerzett élelmiszerjegyeket: az oroszok előretörése miatt Budapestre menekült vidékieknek a pályaudvarokon menekült-igazolványt osztottak, Hegedűs többször sorba állva több ilyen igazolványt szerzett, mely alapján élelmiszer-jegyeket kapott.

Clerc és Bonetbeltz Rava-Russkájából menekültek Budapestre. Németországból kerültek a Rava-russkajai büntetőtáborba, hatodik szökésük után, innen Lengyelországon keresztül jutottak el Magyarországra, bár egyik ország nyelvét sem beszélték. Az iskolába való kerülésük után azonnal szervezkedni kezdtek, segítettek a zsidómentésben, a gettóból gyerekeket és öregeket hoztak ki, továbbá segítették a Wehrmachtba erőszakkal besorolt elzásziak dezertálását, hamis papírokkal, civil ruhával való ellátását, sőt el is helyezték őket /általában más szerzetesrendeknél pl. a Szent Imre kollégiumban¹¹, az Isteni Megváltó Leányai Kongregáció Szent Margit Leánynevelő Intézetében¹²/

Az elzászi dezertőrök Bernard Sohles akkori ersteini tanár közvetítésével kerültek az iskolába. Fent nevezett unokatestvére, Hellmann Ignác Csolnokon kb. 20 elzászit szállásolt el. Pflieger ersteini barátja tájékoztatta erről, titkos rádió kapcsolat is létesítettek Algériával, Noël Clavel segítségével. A menekülési tervük nem sikerült, a csapat egy részét Normandiába küldték, de néhányan Székesfehérváron maradtak, 1944 őszén közülük fogadtak be néhány személyt a maristák.

Clerc Kemény báró¹³ francia nyelvtanára volt, a miniszter titkárnöje, B. Edit közvetítésével kapta ezt az állást. A báró tudott róla, hogy Clerc büntetőtáborból szökött meg, védelme alá helyezte, ellátta névjegyével, s így Clerc könnyebben tudta tevékenységét folytatni.

Pingiczer segítségével tudták megmenteni a Royco gyárban dolgozó dr. Csáki két fiát, valamint Krakovics hegedűművész fiát, akiket kihoztak a gettóból. Valdemar Langlet¹⁴ látta el őket svéd oltalomlevéllel, de a gettót őrző magyar rendőr is segített nekik. Csákiné is megmenekült, mindannyian az iskolában rejtőztek el.

Pflieger segített a Dewavin család tulajdonában lévő textilgyár igazgatójának, Illés lányainak. Bár a férfinak sikerült megváltania magát, jelentős összeget fizetett a náciknak, két lánya papírok nélkül maradt. A Radics családtól kaptak keresztlevelet, az anya két lánya keresztlevelét adta el nekik. Nopcsa

---

¹⁰ 1944. november 29-én jelent meg rendelet a budapesti gettó létesítéséről. Erre a célra a Király-Kertész-Dohány u. és a Károly körút közötti 0, 3 km² -es területet jelölték ki. December 10-én fejeződött be az átköltötés, ettől kezdve a palánkkal lezárt területet csak négy kapun keresztül lehetett megközelíteni. 1945. januárjában mintegy 65 000, nagyrészt öreg, beteg és gyermek élt a gettóban. /Budapest Lexikon I. k. 499. o./

¹¹ A katolikus egyház diákokthonokat létesített főiskolai hallgatók számára. Az első, a budai 1908-ban készült el a XI. Fehérvári /ma Bartók Béla/ út 17. sz. alatt. A 20-as években avatták a pesti hasonló intézményt a IX. Ráday u. 43-45. sz. alatt. Az államosítás után diákszallók lettek. /Budapest Lexikon II. k. 443. o./

¹² Isteni Szeretet Leányai Margit Intézete, IX. Knézits u. 7. /Budapest Lexikon I. k. 602. o./

¹³ Kemény Gábor báró /1910-1946/ az 1944. október 16. és 1945. március 28. között működött Szálasi Ferenc nemzetvezető miniszterelnöksége alatt működött kormány külügyminisztere volt, a népbíróság mint háborús bűnöst halálra ítélte és 1946. március 19-én kivégezték.

¹⁴ Valdemar Langlet /1872-1960/, nyelvész, újságíró, műfordító 1931 óta élt Magyarországon mint svéd nyelvi lektor, először az Eötvös Kollégiumban, később a Pázmány Péter Tudományegyetem bölcsészkarán tanított. 1944. májusában Károly svéd királyi herceg kinevezte a Svéd Vöröskereszt magyarországi főmegbízottjának. Miután Langlet jól tudott magyarul, feltevések szerint ő fordította svédre az „Auschwitzi jegyzőkönyv”-et, az auschwitzi haláltáborból 1944. április 7-én megszökött két rab: Rudolf Vrba és Adolf Wetzler eredetileg szlovák nyelvű vallomását. Langlet a Svéd Vöröskereszt megbízottjaként több ezer üldözöttnek adott úgynevezett oltalomlevelet. A főváros ostroma után megalapította a Svéd-Magyar Társaságot, majd stockholmi utasításra elhagyta az országot. /Ember Mária: Bécsből jelenti a svéd követ Stockholmnak... Az 1956-os Magyar Forradalom Történetének Dokumentációs és Kutatóintézete - Közalapítvány Évkönyve VI. 1998, 1956-os Intézet, Bp, 1988. 204. o./

asszony vidékre vitte a két lányt, német apácák nevelőintézetébe kerültek, a férfi és két lánya az 50-es években Párizsban éltek.

Ugyancsak Pflieger segítségével menekült meg kalandos körülmények között Szilágyi L. Judit. 1944. októberében német barátjuk, Jagow von Wiedebach-Nostitz értesítette őket, hogy a zsidók azonnali kiirtása várható. Ekkor a Tárogató utca 40. sz. alatti ápolónővérek kórházában tartózkodott a három francia szerzetes, /Pflieger, Clerc, Bonetbeltz/ akiket a Gestapó már keresett.¹⁵ Ennek ellenére Pflieger a fronton átkelve beszökött a már kiürített gettóba, és a Nagyatády u. 43. sz. alatt megtalálta Juditot és nagymamáját. Az iskolába vitte őket, ahol találkoztak Judit testvérével, Györggyel és unokatestvérével, Józseffel. Judit a Szent Szív nevelőintézetbe került, december közepén a Pannónia úti védett házba,¹⁶ majd újból visszahozták az iskolába, ott találkozott anyjával, aki munkatáborból szökött meg. 1944. december 19-én a Gestapó az iskolát kiürítette, kb. 15 zsidó férfit a Dunába lőttek, közülük egy menekült meg, akit sebesülten magyar rendőrök halásztak ki a folyóból, a nőket a németek elengedték. Judit egy ideig a Gondi családnál bujkált, de a többi lakó gyanakodott, ezért innen menekülnie kellett. Az utcán bolyongó lánynak egy magyar katona segített, aki elvitte anyjához.

Albert testvér segítségével mentették meg dr. Vértes Olgát, aki egy menetben haladt. Egyetemi kollégája, dr. Egyed András piarista szerzetes pillantotta meg véletlenül, aki kérésére értesítette Albert testvért és egy iskolából kialakított szükségkórházból mentette ki. Később a kórház mentőautójával egy fiatal orvos Vértes Olga szüleit is kimentette.

Lebukásuk története: egy Antoine Monning nevű férfit fogadtak be, hamis papírokat, civil ruhát adtak neki, állást is szereztek neki /Szent Imre kollégium szakácsa/. Másnap a Gestapó rajtuk ütött, elzásziakat kerestek, de „csak” zsidókat találtak. A férfiakat egy kivételével kivégezték, a nőket elengedték, a gyerekek az iskolában maradhattak, a szerzetesek előbb a Fő utcai Gestapó fogházba, a Parlament pincéjébe, majd a Várba, az akkori Belügyminisztérium épületébe kerültek. Rabságuk ideje alatt segíteni próbálták fogolytársaikat, lelkierőt öntve a szenvedőkbe. Fogságukból az oroszok szabadították ki őket 1945. február 12-én. 1945. február 17-én nyerték vissza teljes szabadságukat, a Francia Követség illegális rádiója találta meg őket, Albert Pflieger az oroszok mellé kinevezett *de Gaulle bizottság* tagja lett. Az áruó orosz hadifogolyként tűnt el. Kiszabadulásuk után tovább folytatták mentőtevéységüket: Charles H. feleségének segít Pflieger, aki zsidóként a Gestapó nyomására más zsidókat árult el, Budapest felszabadulása után feleségét letartóztatták, a szerzetes az Andrassy u. 60-ból¹⁷ hozza ki.

1950 májusában tértek vissza Franciaországba, a 70-es években Franciaország főbabbija, Kaplan úr felhívására jegyezték fel mentőakciójukat, 1981. január 10-én kapták meg a Yad-Vashem kitüntetést, közel 70 gyermek és 30-40 felnőtt megmentéséért. A Vichy-zsinagógában adták át nekik a kitüntetést, az Emlék-hegyen, Jeruzsálem közelében fát ültettek emlékükre. Sok megmentettel a mai napig tartják a kapcsolatot, Szilágyi György / az ENSZ magyarországi képviselője/ és Fefler Gábor párizsi mérnök tanúskodott mellettük, de meglátogatták őket megmentettjeik leszármazottai is /így pl. Szilágyi Judit leánya, Kati látogatta meg egy alkalommal Albert testvért/. Albert Pfliegert 1982-ben szülővárosa, Stotzheim, 1997-ben Budapest Főváros díszpolgárává fogadta.

Embermentő munkájukban résztvett. B. Edit,¹⁸ báró Kemény Gábor titkárnője, Lakner Béla, Schneller Margit, legfőbb segítőjük Nina és Valdemar Langlet volt.¹⁹

¹⁵ A kórházba menekülés a bujkálás egyik jó módszere volt: „aki nem mondta meg megbízhatatlan ismerőseinek, hogy befekszik egy kórházba, [...] azt ellenségei egy ideig nem tudták meg találni” /in: Račman Katalin: A történelem kanyarutai, Holmi, 1999. január, XI. évf. 1. sz. 15. o./.

¹⁶ A Pannónia úton ekkor a svéd Vöröskereszt védett házaiban is tartózkodtak zsidók, nemcsak a gettóban.

¹⁷ Itt a nyilas párt Hűség Házában kezdte meg működését hivatalosan a Magyar Államrendőrség Budapesti Politikai Rendészeti Osztálya /későbbi nevén az ÁVH/ 1945. február 1-én.

¹⁸ B. Edit Albert Pflieger ismeretei szerint Budapest felszabadulása után Franciaországban telepedett le, jelenleg tanárként dolgozik.

¹⁹ Valdemar Langlet feleségével, Nina Langlettel együtt a vidéki deportálások idején kezdte a mentőmunkát, kiterjedt segítőtevékenysége nyomán kilenc budapesti kolostor került svéd /és pápai/ védelem alá. /Szita Szabolcs:

Az alábbiakban közreadjuk néhány mentés történetét, Albert Pflieger fent említett két kiadványából.

Virrasztás szobáinkban

1944 novembere. A Champagnat-iskola menekültekkel van teli. Legtöbbjük zsidó. A gyerekek az internátusban vannak, a felnőttek a szerzetesek szobáit kapták meg, a maristák a hallba költöztek ki. Minden testvér egy-két szobáért felelős. Szobámban 16 idős személy tartózkodik. Közöttük, a kedves Schneller nagymama,²⁰ aki állandóan köt, László úr, nagybeteg, felesége ápolja, A derék Rozi néni, Fenyves doktor, aki orvosi könyvet ír. J. O. Vértes tanár úr, a beteg gyerekekről ír könyvet.

Minden zsidó számára menekült igazolványt és élelmiszerjegyeket szereztünk. Teljes bizalommal vannak irántunk. Tilos kinézniük az ablakon és sétálni a házban... Bombázás esetén, helyükön kell maradniuk. Csak a gyerekek mehetnek le a pincébe.

Minden hírtől elzárva, kíváncsian várnak minden újdonságot. A vacsora után, amit egy megbízható házvezetőnő hoz nekünk, a szerzetesek végigjárják a szobákat és elmesélik a napi eseményeket, elhallgatva a nyugtalanító híreket. Néha bekacsoljuk a gramofont, hogy felvidítsuk barátainkat.

Az este bezárásaként, a keresztények elimádkozzák a rózsafüzért, a többiek csöndben hallgatják ...

A Kálvin téri zsidó kislány

A következő történet 1944-ben Budapesten játszódik. Pingiczer László testvér meséli:

Íme egy szomorú eset. A Kálvin téren vagyok, beszélgetek egy barátommal. Egy kicsit távolabb egy 10-11 év körüli kislány figyel minket. Beszélni szeretne velem. Amint egyedül lát, közeledik hozzám és megkérdezi: „Hol van a Champagnat-iskola?”

-Miért kérdezed?

-Mert az unokatestvérem ott van.

-És a szüleid hol vannak?

-Ma éjjel letartóztatták őket. Én elbújtam a fotel alá .. Nem merek hazamenni...”

A szerencsétlen gyermeknek csak egy kis bőrönd volt minden vagyona... Megmagyarázom neki, hogy az iskola már túlszűfolt, nem tudják őt befogadni. Sírni kezd és remeg: „Mi lesz velem most?”

Az az ötletem támad, hogy elviszem őt a Szent Szív nővéreihez, az Ajtósi-Dürer sorra, ami a svéd Vöröskereszt védelme alatt áll. Valdemar Langlet jó szívvel fogad minket és megígéri, hogy gondjaiba veszi a kis árvát, aki búcsúzaskor megölel, örömkönnyekeket sírva. Lelkem mélyéig meghat, én is könnyezek.

December közepén, a semleges országok védelme alatt álló összes intézményt kiüritik a magyar nácik, kivéve a Champagnat-iskolát. Isten tudja mi történt kis védencemmel!

Egy tanár zsidó diákjait menti

1944, Budapest ... Csáki doktort, a diabetikus élelmiszereket gyártó ROYCO gyár tulajdonosát, letartóztatják. Feleségének időben sikerül kiszöknie az ablakon. Két fiukat a gettóba viszik, a központi zsinagóga közelébe, apjukat munkatáborba küldik.

Csörög a telefon a Champagnat-iskolában. Egy Mária nevű ápolónő kér minket, hogy menjünk el három kisfiúért a gettó ilyen és ilyen utcájába, más magyarázatot nem ad. Megkérem Pingiczer Lászlót, hogy foglalkozzon az ügygel. Azonnal indul. A gettó bejáratánál felmutatja igazolványát. A rendőr beengedi.

Hosszú keresés után, megtalálja az ápolónőt aki rábizza Csákiék két gyereket és egy Krakovics nevű gyereket, akinek az apja híres hegedűművész volt, a rádióban játszott és öngyilkos lett...

Halálérőd Kossuth Könyvkiadó Bp. 1989./ A Hőgyes Endre utcai magyar-francia iskola is svéd vöröskeresztes védelem alatt állt.

²⁰ Kiszabadulásuk után Albert testvér a Váci út 123. sz. alatti pékségükben vendégeskedett két napig.

A gettó bejáratánál, a rendőr megállítja őket. Írásos engedély kell, hogy a gyerekek kijöhessenek. Ők ott maradnak, társam az iskolába siet és elmeséli, mi a helyzet. Együtt megyünk Valdemar Langlet úrhoz, a svéd Vöröskeresztbe, aki papírokat szerez nekünk arról, hogy a gyerekek védelme alatt állnak. Ez a hivatalos papír tökéletesen megfelel a jószándékú rendőrnek, aki azt tanácsolja rendtársamnak, hogy a gettó egy másik kijáraton hagyja el, ott már értesítette kollégáját a gyerekek távozásáról. Minden rendben megy. Mekkora öröm, hogy három gyereket menthet meg, tanítványait! Mielőtt elvinné őket, megfürdeti a gyerekeket nővérénél, igencsak szükség van rá. A Csáki gyerekek viszontlátják anyjukat, aki az előző nap érkezett az iskolába. Apjuk, sajnos, soha nem tért vissza.

A két Illés testvér

A Dewavrin családnak Budapesten textilgyára volt, magyar igazgatója Illés úr zsidó volt. Egy házkutatás után felesége felakasztotta magát. A náci a férfit letartóztatták és szabadságáért hatalmas összeget kellett fizetnie a gyárnak. Két 10 és 12 éves lánya volt.

Egy napon Dewavrin út meglátogat. Arra kér, hogy mentsem meg a két lányt Minden áron. Keresztlevelet szeretnék szerezni nekik, ezért elmegyek a Radics családhoz, szegények és sok gyermekük van. Jószívvvel, az anya átadja két lánya keresztlevelét. Sokáig tart, amíg rábeszélem, fogadjon el pénzt, amire ebben az időszakban nagy szüksége van.

Nopcsa asszonyhoz fordulok, hogy az új névvel ellátott két lányt elhelyezzem. Elviszi őket vidékre egy német apácák által fenntartott árvaházba, ahol az új bentlakókról semmit sem tudnak. Ott is jelentős adományt hagyunk...

A felszabadulás után, Illés úr Párizsban telepedett le, két lánya ott folytatta tanulmányait. 1950-ben találkoztam mindannyiukkal. Sajnos, apjuk idegösszeomlást kapott és nem sokkal később öngyilkos lett...

A kis Judit kalandos története

Egy kedves látogató

1944 októbere. Néhány napja, a három francia szerzetes a Champagnat-iskolából egy budai kórházban tartózkodik, amelyet apácák tartanak fenn a Tárogató utca 40 szám alatt.

Egy fiatal zsidó nő, egy francia szökevény menyasszonya is ott van néhány napja.

Október 16-án, 18 óra körül, egy német barátunk, Jagow von Wiedebach-Nostitz látogat meg minket. Egy szép rádiót hoz ajándékba, hogy híreket kaphassunk... Bejelenti nekünk, hogy a zsidók azonnali kiirtása várható... Milyen kár, mondom neki, ma reggel telefonáltak nekem Pestről és kértek, hogy menjek el egy beteg zsidó kislányért. Lehetetlen elindulni a ostromállapot miatt. Menjünk azonnal, javasolja a kedves látogató, ne beszéljünk, mert velem van egy egyenruhás őrnagy, nincs mitől félni.

Kabát és kalap nélkül, a kocsni mélyében meghúszom magam. Kívül, teljes sötétségben a város. Kijárási tilalom. Időnként egy őrjárat állít meg minket. Látva a tisztet, elengednek.

A Szent Margit híd után, csomagokat cipelő menetoszlopot látunk. Halálos csönd. A végtelen hosszú oszlop mellett haladunk az Andrássy útig. Ezek a szerencsétlenek a Duna rakpart felé mennek, ma éjjel holttestek százait fogja magával vinni a folyó.

A gettóban

A Király utcánál, a Nagyatády utca felé kanyarodunk el. A 43-as szám alatt, a kapu már zárva. Csöngetek. Géppisztollyal, kézigránáttal és revolverrel felfegyverzett fiatalemberek fogadnak, egy kicsit meghökkennek, amikor észreveszik kíséretemet. Mit akar ez a pap? Üvölti az egyik. Németül szólok hozzájuk, azt mondom, a kórházból jövök egy beteg, zsidó kislányért. A házmester felismer és segítségemre siet. Nem tudják, mit tegyenek, ezért azt mondják, ez az SS-re tartozik, akik éppen a pincében keresnek zsidókat.

Hogy kikerüljek ebből a helyzetből, azt parancsolom, hogy nyissák ki a kaput... Kinyitják. Hirtelen három SS katona bukkan föl. Azért jöttek, hogy ellenőrizzék, a 430 zsidót elvitték-e már. „A ház üres? A zsidók elmentek?” kérdezi az egyik. Aztán észrevesz, zseblámpájával rávilágít és üvölt: „Mit keres ez a pap itt?” Válaszolok: „Elmegyek a tisztért, aki velem van.” És lassan kihátrálok, eltűnve a sötétségben...

Kudarcc után siker

Ezen az éjszakán, nem tudok aludni. Látom a kislányt családtagjaival vonulni és a Dunába zuhanni. Másnap elhagyom a kórházat, hogy ne sodorjak senkit veszélybe és Kiszpesten rejtőzöm el, éppen a front mögött. Néhány nappal később visszatérek a gettóba. A Nagyatády utca összes háza üres, kivéve az utolsót, a 43-as számút, ahol megtalálom a kis Juditot és nagymamáját. Elviszem őket a Champagnat-iskolába. Judit itt találkozik György nevű testvérel és József unokatestvérel. Később a Szent-Szív intézetbe kerül, ahol sok zsidó lány tartózkodik. Sajnos, nem sokáig!

Visszatérés a gettóba

December közepén, a magyar nácik kiűrik az összes zsidó gyermeket védő iskolát, a semleges országok és a svéd Vöröskereszt védelme ellenére. A zsidó kislányok a Pannónia úti gettóba zsúfolódnak össze.

Visszatérés a Champagnat-iskolába

A letartóztatás másnapján, Nina Langlet asszony, a svéd Vöröskereszt útján értesít erről a tragikus helyzetről. Együtt a helyszínre megyünk. Svéd rendszámú autónk megkönnyíti a gettóba való belépést. A rendőrség orra előtt, sikerült kimentenünk a kis Juditot, és visszaadjuk anyjának, aki eközben megszökött a munkatáborból és a Champagnat-iskolában rejtjük el őket. Szegény gyermek nem fog sokáig ottmaradni.

A GONDI család vendégszeretetében

December 19-én, a Gestapó betör a Champagnat-iskolába, elviszi a 8 szerzetest, több mint 15 zsidó férfit, gyermekeink apáit és egy csoport nőt, akik később kiszabadulnak. A férfiakat még azon az éjjelen a Dunába lövik. A felszabadulás után, az egyik szerencsétlen közülük, aki csak megsérült és derék rendőrök halászták ki a vízből, elmesélte, mi történt a többiekkel.

A kislánynak nem volt semmiféle papírja, így könnyen letartóztathatták volna. Az iskolából elmenekülve, a Gondi családnál talált menedékre, ahol anyja egy ideig dolgozott.

Végül megmenekült!

Illegális rejtékhelyén, a többi lakót zavarta jelenléte, akik többé-kevésbé ellenségesen viselkedtek a zsidókkal szemben. Judit ekkor megpróbálja megtalálni anyját. Az iskolával szemben lévő utcán bolyong. Egy magyar katona halad el arra, a kislány megmenekül. Elviszi anyjához, aki a város másik részén lakik.

Mentsék meg a gyermekeimet!

Mielőtt a gettóba telepítették volna őket, néhány zsidó kikeresztelkedett hitből vagy érdekből. Mivel a kormány nem vette figyelembe a keresztelőt, kevesen kérték hitbéli meggyőződésből.

Ez történt Uzonyinéval, két gyermek anyjával. Gessely abbé, Németországból menekült francia pap készítette fel őket a keresztelőre, a kápolnánkban került volna sor rá, a zsidók számára biztosított türelmi idő utolsó napján. Ezen a napon, az abbé tudatta velem, hogy nem tud eljönni, és megkért, helyettesítem őt. Így is tettem.

Néhány nappal később, Uzonyiné súlyosan megsebesül egy bombázás alatt. Meglátogatom a Szent László kórházban. Mekkora lélekjelenlélet tanúsít! Csak a gyermekeire gondol. Békével fogadom a halált, csak a gyerekeimet mentse meg!

December 19-én, nővére, Kazatsayné, akinek a férje katolikus volt, sírva keres fel engem: A nyilasok /magyar nácik/ elvitték a nővéremet. Mentse meg őt! Megígérem, hogy közbelépek másnap. Sajnos, azon az éjszakán a Gestapó letartóztatott minket...

A két gyermek, Tamás és Zsuzsanna megmenekült. De anyjuk a Duna habjaiban lelte halálát... Egy igazi mártír!

Dr. Egyed András piarista pap tanúbizonysága /részlet a Vigília folyóiratból/

Az a felkavaró ok, ami arra késztetett, hogy résztvegyek a magyar zsidómentésben az volt, hogy láttam, a Baross utcában a Nyilaskeresztesek hogyan hajtották maguk előtt zsidó nők tömegét.

Egyikük elesett, majdnem mellettem. „Gyerünk, k... vagy belédlövök” Lehajtott fejjel haladok, szégyellem, hogy ilyen dolgok történhetnek hazámban, amikor egy hangot hallok: „Abbé úr” Felemelem a fejem és meglátok egy diákot akit ismertem az Egyetemről. Megkérdezem tőle: „Hogy van?” Keserű

mozdulatot tesz és arra kér, adjam át üdvözetét Albert testvérnek. Tudtam, mire gondol. Barátok voltunk Albert testvérrrel.

Ez után a találkozás után elmentem a Champagnat-iskolába és átadtam kollégám üdvözetét. Marista testvérek akcióba léptek és sikerült nekik kiszabadítani és biztonságos helyre vinni... A testvéreknek hála, kollégám szülei is menedéket találtak a Champagnat-iskolában...

/A szöveg szó szerinti átvétel/

Dr. Vértes Olga tanúvallomása

/Részlet a Vigíliából, a megmentettől/

A járdán, a kimerült zsidó nők között vánszorogva, nagy meglepetésemre észrevettem egyetemi kollégámat, Egyed András piaristát. Lehajtott fejjel haladt... A mellette vánszorgó embercsoport látványa, akiket úgy hajtottak, mint egy nyájat, szégyennel töltötte meg. Köszönök neki: „Jónapot!” Rámnéz és megismer. Kínosan érinti, hogy egyik egyetemi kollégáját ebben az embertelen helyzetben látja, meglepetten megkérdezi: „Hogy van?” Azt válaszolom neki: „Adja át üdvözetem Albert testvérnek.” Abban reménykedtem, ha felkeresi Albert testvért, módot fog találni kiszabadításomra ebből a pokoli menetből...

Egy iskolából kialakított kórházba zsúfoltak be minket. Itt látogat meg Albert testvér és elmondja, hogy nagy veszély esetén szüleimet befogadják a Champagnat-iskolába.

/Vigília, 1982. november/

Nem sokkal később, egy fiatal orvos a kockázat és veszély ellenére elvitte Olga szüleit a Champagnat-iskolába a kórház mentőautójával.

Néhány napon belül Olga csatlakozott hozzájuk...

Egy felejthetetlen temetés

A háború után, a zsidó temetőben megkapó temetés zajlott le: a német koncentrációs táborokból érkezett több láda szappan elföldelése. Zsidó emberi maradványok voltak.

Ezen szomorú alkalommal Szilágyi Lászlóné, aki családjával a budapesti Champagnat-iskolában talált menedéket a háború alatt, megajándékozott néhány ilyen szappannal, amelyek emberi zsírból készültek. Tudta, hogy értékelni fogom ezt a gesztusát.

Azóta őrzöm ezt az emléket. Minden évben megmutatom tanítványaimnak, elmesélem eredetét és történetét.

1985 december 28-án egy zsidó riporter, Marc Knobel úr interjút készített velem a magyar marista testvérek magyarországi zsidómentő tevékenységéről. Nagy érdeklődéssel nézte a marista testvérek segítségével megmentett zsidók fényképeit. De a RIF²¹ feliratú szappanok könnyekig meghatották /RIF --- Tiszta zsidó zsír/.

Lourdes Miasszonya, küld el nekünk az oroszokat!

---

²¹ Petrovics Béla „Zsidószappan került forgalomba a fővárosban” címmel megjelent cikkében /Világ 243. száma, 1946. március 10./ arról írt, hogy a Garay-téri piacon a mauthauseni koncentrációs táborban, emberi hullákból készített RIF /Rein Jüdisches Fett - tiszta zsidó szappan/ feliratú szappant árusított egy kereskedő. A vegyvizsgálat egyértelműen tisztázta, hogy a szappanok nyersanyaga emberi hullákból származó zsiradék volt. A deportáltak gondozóbizottsága kérte a gazdasági rendészeti osztályt, hogy a lefoglalt 1000 db., darabonként 130000 pengős áron árusítandó szappant vásárolják meg számukra, mert kegyelettel el akarják azokat földeltetni. A bécsi orosz raktárakból a polgári lakossághoz csere ügyletek útján került, RIF feliratú szappanok összegyűjtése ügyében a Magyar Államrendőrség Vas vármegyei Főkapitánysága körlevélben fordult a járási rendőrkapitányságokhoz 1946. május 20-án. A megmaradt dokumentumok szerint, kilenc helyi rendőrbizottság nem talált ilyen feliratú szappant /BM Központi Irattár 3. ö.e. rendezés alatt álló iratanyaga/.

A náci terror napjaiban, a Champagnat-iskola marista testvérei számtalan menekültek fogadtak be falaik közé: magyar családokat, akik a szovjet hordák elöl menekültek, zsidó gyerekeket és öregeket, akiket a gettóból mentettek ki, Németországból szökött francia hadifoglyokat, a Reich hadseregéből dezertált elzász-lotharingiaikat.

Egy áruló besúgó miatt, a Gestapó betört az iskolába és elvitte a nyolc marista testvért és kb. harminc zsidót. A francia szerzetesek és hadifoglyok ügyét nem tudták bíróság elé vinni, mivel Budapest körül bezárult az ostromgyűrű... A város ötvenöt napos ostroma alatt minden borzalmat és kegyetlenkedést elszenvedtek. Más szerencsétlenekkel összezárva: magyarok, olaszok, bolgárok, a marista testvéreknek minden reményük Máriában volt, állandó erőforrásunkban. A bebörtönzöttek egy csoportjával kilenc napos ájtatosságot tartottak... Február 3-án a Lourdes Miasszonyához kezdtek el imádkozni. Az esti ájtatosság után, Franciaország összes szentjéhez fohászkodtak, az ima ezzel az eredeti fohással zárult: Lourdes Miasszonya, küldd az oroszokat.

Február 11-én, a bombázás erősebb lesz. 15 óra körül, harmincöt foglyot elvezetnek és kivégeznek...

18 órakor, egy tiszt bejelenti, hogy azon az éjjelen nem lesz őrség... Halállal fenyegeti meg azt, aki szökéssel próbálkozik. A túlélés reménye egyre nagyobb szívünkben. Nem hiába bizakodtunk Miasszonyunkban...

Nem sokkal éjfél előtt, a bombázás hirtelen abbamarad... Hajnalban, egy tavaris /szovjet katona/ bejelenti, hogy szabadok vagyunk...

Háremőr

1945. február 12-én szabadítottak ki minket, a Francia Követség romjai közé költözünk be, ahol néhány földszinti szoba lakható állapotban maradt meg. Társaink feleségei január 20-a óta itt vannak, ekkor szabadultak ki.

Végre, megmosakodhatunk, felmelegedhetünk, összeszedhetjük egy kicsit magunkat... Este, két géppisztollyal felfegyverzett „tavaris” jelenik meg. „Robota” /munkára! Feldühödve visznek minket, a konzullal együtt. Az utcán, a falhoz sorakoztatva várjuk, mikor lőnek belénk. Egy orosz tiszt halad el mellettünk. Szerbül szólok hozzá. Miután megérti, hogy náci börtönből szabadultunk, megengedi, hogy visszatérjünk szállásunkra. Hiába állítunk barikádot a Követség bejáratához. Gyakran meglátogatnak az oroszok, nőt, vodkát és órát keresnek rajtunk. Vigier őrmester feláldozza óráját, hogy megmentse feleségét a szovjet inkvizíciótól...

Riadó esetén, a férfiak elbújnak. A beteg konzul a szoba közepén egy matracon fekszik. Mellette virrasztok. A nők körülöttünk állnak. Hála a Bitoljban felszedett kevéske szerb tudásomnak, a társaság tolmácsa vagyok. Az oroszok korrektnek tűnnek. A konzul miatt? Mindenesetre jelenlétem vagy még inkább reverendám zavarba hozza őket. Kérdéseik ezt támasztják alá. Elmesélem nekik, milyen szerepet játszottunk az ellenállásban és mindazt a borzalmat, amit a nácik börtönében éltünk át. Megbarátkozunk. Látogatóink tiszteletére, a nők palackokat keresnek a vízben álló pincében. Mindenki jókedvű. Kihasznlom az alkalmat és megkérem őket, állítsanak ki egy papírt, ami azt erősíti meg, hogy a Gestapó börtönében voltunk. Vendégeink félig elégedetten távoznak tőlünk. De megígérik, hogy visszajönnek... Másnap, elkezdem lemásolni az orosz szöveget a franciák számára. A konzul aláírásával és a követség pecsétjével hitelesíti. Így honfitársainknak menlevelük van, ami lehetővé teszi, hogy megússzák a gyakori razziákat, amibe minden úton és utcán belefuthatnak....

Fordította és jegyzetekkel ellátta: Tomasovszky Orsolya